

Antecedents and consequences of introducing a financial data governance in Iranian Customs

Reza Albo Ali Shahin ¹, Soheila Zarrin Jooy Alvar ^{2*}, Shahin Raz ¹

¹ Department of business management, Arv.C., Islamic Azad University, Abadan, Iran

^{2*} Department of business management, Arv.C., Islamic Azad University, Abadan, Iran (Corresponding author), Email: zarinjoy1403@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

Article history:

Received:10/06/2026

Received in revised form:22/07/2026

Accepted:25/07/2026

Available online:23/09/2026

Keywords:

Customs
Financial data governance
Qualitative Approach

ABSTRACT

Objective: Due to the increase in the volume and importance of data and the increase in the security of information systems, the topic of data governance, providing solutions related to data management, ensuring the quality, accuracy, and adherence of data has become important. Therefore, this research was conducted with the aim of identifying the antecedents and consequences of a financial data governance in Iranian Customs using a qualitative approach.

Methodology: Participants in this study included 18 senior and middle managers of customs, academic experts specializing in financial data governance and information technology, and private sector experts active in the fields of logistics and trade with more than 10 years of work experience. Which were identified using non-probability judgmental and snowball sampling methods through semi-structured interviews until reaching theoretical adequacy of antecedent and consequential indicators, Its validity and reliability were confirmed using the four criteria of the concept of trustworthiness of Guba and Lincoln, and the reliability between the two coders for the interviews conducted according to the Holst formula was 0.91, which confirmed the reliability of the codings.

Findings: After conducting interviews with experts, the results of this study included identifying the antecedents of data governance in Iranian customs, namely: promoting economic efficiency and facilitating trade through data-driven intelligence, strengthening national security and combating organized crime through data integrity and credibility, Creating transparency and accountability as the basis for good governance, fighting corruption, and organizational agility and resilience in the face of changes. The research results also highlight the most important consequences of financial data governance in Iranian customs, in order of priority, under the title of transformation in the customs business model, the emergence of a data-based ecosystem, creating new economic value, increasing cyber resilience, and reducing operational and credit risks.

Conclusion: The results of this research show that in today's business environment, faced with complex cyber threats and increasing operational risks, investing in data governance is actually an investment in the organization's long-term flexibility, stability, and security, Data governance ensures the smooth and secure flow of information between all internal and external stakeholders by creating a centralized and reliable data repository.

Article Type: Research Paper

©Authors

Cite: Albo Ali Shahin, R., Zarrin Jooy Alvar, S. & raz, S. (2026). Antecedents and consequences of introducing a financial data governance in Iranian Customs. Journal of Intelligent Financial Management, 2(3), 97-112.

Journal of Intelligent Financial Management,
2025, Vol. 2, No.3, pp. 97- 112

Publish by:
Tolou-e Binsh-e Ayandeh Scientific Institute

<https://doi.org/10.25843/JIFM.2025.8563.228746>

پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده های مالی در گمرک ایران

رضا البوعلی شاهین^۱، سهیلا زرین جوی الوار^{۲*}، شاهین راز^۱

۱ - گروه مدیریت بازرگانی، واحد بین المللی اروند، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران

۲ و * - گروه مدیریت بازرگانی، واحد بین المللی اروند، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران (نویسنده مسئول): zarinjoy1403@iaua.ac.ir

اطلاعات مقاله

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۴/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۰۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۰۱

کلیدواژه ها:

حکمرانی داده های مالی

رویکرد کیفی

گمرک

چکیده

هدف: به دلیل افزایش حجم و اهمیت داده ها و به دلیل بالا رفتن امنیت سیستم های اطلاعاتی، مبحث حکمرانی داده ها، ارائه راه حل های مرتبط با مدیریت داده ها، اطمینان از کیفیت، صحت و پایداری داده ها اهمیت پیدا کرده است؛ لذا این پژوهش باهدف شناسایی پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده های مالی در گمرک ایران با رویکردی کیفی انجام شد.

روش شناسی: مشارکت کنندگان در این پژوهش شامل ۱۸ نفر از مدیران ارشد و میانی گمرک و خبرگان دانشگاهی متخصص در حوزه حکمرانی داده و فناوری اطلاعات، کارشناسان بخش خصوصی فعال در حوزه لجستیک و تجارت با سابقه کاری بیش از ۱۰ سال که با روش نمونه گیری غیراحتمالی قضاوتی و گلوله برفی به وسیله مصاحبه نیمه ساختار یافته تا رسیدن به حد کفایت نظری شاخص های پیشایندها و پسایندها شناسایی شدند. روایی و پایایی آن با استفاده از چهار معیار مفهوم امانت داری گوبا و لینکن تأیید شد و پایایی بین دو کدگذار برای مصاحبه های انجام گرفته طبق فرمول هولستی ۰/۹۱ است که قابلیت اعتماد کدگذاری ها مورد تأیید واقع شد.

یافته ها: پس از انجام مصاحبه ها با خبرگان، نتایج پژوهش حاضر مشتمل بر شناسایی پیشایندهای حکمرانی داده های مالی در گمرک ایران به ترتیب با عنوان ارتقای کارایی اقتصادی و تسهیل تجارت از طریق هوشمندی داده محور، تقویت امنیت ملی و مبارزه با جرائم سازمان یافته از طریق یکپارچگی و اعتبار داده، ایجاد شفافیت و پاسخگویی به عنوان پایه حکمرانی خوب و مبارزه با فساد و پویایی و چابکی سازمانی در مقابل تحولات و همچنین نتایج پژوهش مهم ترین پسایندهای حکمرانی داده های مالی در گمرک ایران را به ترتیب اولویت تحت عنوان تحول در مدل کسب و کار گمرک، ظهور اکوسیستم داده بنیان، ایجاد ارزش اقتصادی جدید و افزایش تاب آوری سایبری و کاهش ریسک های عملیاتی و اعتباری مطرح می نماید.

نتیجه گیری: نتایج این پژوهش نشان می دهد در فضای کسب و کار امروزه در مواجهه با تهدیدات سایبری پیچیده و ریسک های عملیاتی فزاینده، سرمایه گذاری بر حکمرانی داده، در واقع نوعی سرمایه گذاری بر انعطاف پذیری، ثبات و امنیت بلندمدت در سازمان است، حکمرانی داده با ایجاد یک مخزن داده ای متمرکز و قابل اطمینان جریان روان و ایمن اطلاعات بین تمام ذی نفعان داخلی و خارجی را تضمین کند.

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان

استناد: البوعلی شاهین، رضا و زرین جوی الوار، سهیلا و راز، شاهین. (۱۴۰۵). پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده های مالی در گمرک ایران. مدیریت مالی هوشمند، ۲(۳)، ۹۷-۱۱۲.

نشریه مدیریت مالی هوشمند، ۱۴۰۵، دوره ۲، شماره ۳، صفحه ۹۷-۱۱۲.

ناشر: موسسه علمی طلوع بینش آینده

<https://doi.org/10.25843/JIFM.2025.8563.228746>

مقدمه

امروزه رشد حجم داده‌ها و اهمیت آن دوچندان شده است، همچنین به دلیل بالارفتن امنیت سیستم‌های اطلاعاتی، اعتماد به آنها نیز بیشتر شده است. در کنار این روند حکمرانی داده‌های مالی اهمیت زیادی دارد و زمینه حیاتی موفقیت در ارائه راه‌حل‌های چالش‌های مرتبط با مدیریت داده‌ها، اطمینان از کیفیت، صحت و پایداری داده‌ها است. فرایند مدیریت، در دسترس بودن، قابلیت استفاده، و یکپارچگی حکمرانی داده‌های مالی به رویکردی اشاره دارد سازمان‌ها در راستای مدیریت مؤثر داده‌ها از آن استفاده می‌کنند که این فرایند شامل تعریف سیاست‌ها، روش‌ها، نقش‌ها، و مسئولیت‌ها جهت اطمینان از کنترل، محافظت و بهره‌برداری از داده‌ها به شکل مناسب، و در راستای برآورده شدن اهداف کسب‌وکار است، این حوزه یعنی حکمرانی داده‌های مالی دربرگیرنده جوانب مختلفی مانند کیفیت داده، سلامت داده، حریم خصوصی داده، امنیت داده، مدیریت چرخه حیات داده، و سرپرستی داده است که خود شامل تعریف و اجرای سیاست‌ها و استانداردهایی برای به‌دست‌آوردن، ذخیره، به‌اشتراک‌گذاری، ادغام و استفاده از داده‌های مالی در سراسر سازمان است (آبراهام، اسپنیدر و ووم بروک، ۲۰۱۹) حکمرانی داده دو هدف اصلی بیشینه‌سازی ارزش اطلاعات و حفاظت از اطلاعات را به‌عنوان محور در نظر دارد.

البته استخراج بیشتر ارزش از داده‌ها ممکن است با مسائل قانونی و اخلاقی در تعارض باشد، در مقابل حفاظت از داده‌ها نیز می‌تواند محدود کردن نوآوری را به دنبال داشته باشد که حکمرانی مؤثر داده این ضمانت را در پی دارد که داده‌ها سازگار و قابل اعتماد گشته و امکان سوءاستفاده از آنها از بین برود (استدم و واکان، ۲۰۲۲). داده‌های مالی به‌عنوان یکی از عوامل توانمندساز حیاتی، در هر کسب‌وکار اهمیت زیادی دارد. برای بهتر استفاده کردن از این عامل، لازم است داده‌ها به‌درستی مدیریت شوند. مسئله مدیریت داده‌های مالی با اطمینان از مدیریت درست داده کاملاً متفاوت است. در این میان، حاکمیت داده‌های مالی به دنبال اطمینان از مدیریت مناسب داده است. برای اطمینان از مدیریت مناسب داده، لازم است اقداماتی همچون نظارت، هدایت، کنترل، رفع اشکالات مرتبط با داده، تصمیم‌گیری منسجم در خصوص داده، مشخص شدن نقش‌ها و مسئولیت‌ها در ارتباط با داده، پاسخ‌گویی و پایش مستمر داده (بر اساس معیارهای تعریف شده) انجام شود.

استقرار و عملیاتی کردن یک برنامه حاکمیت داده، می‌تواند این تضمین را ایجاد کند که داده در مسیری درست و مناسب مدیریت می‌شود. حکمرانی داده سیاست‌ها و رویه‌های پذیرفته شده برای مدیریت داده در یک سازمان، چارچوب حاکمیت داده‌های مالی را به‌عنوان مجموعه‌ای از فرایندها تعریف می‌کند که تضمین می‌کند دارایی‌های داده‌ای مهم به طور رسمی در سازمان مدیریت می‌شوند (البادی، تراهامی، اسلام خان، ۲۰۱۸).

در یک سازمان یا کسب‌وکار داده‌محور، نیاز به حاکمیت داده‌های مالی بسیار زیاد است. وجود یک برنامه حاکمیت داده به تصمیم‌گیری بهتر، افزایش بهره‌وری عملیاتی، ارتقا سطح کیفی داده و الزامات قانونی (داخلی و خارجی) و افزایش درآمد منجر می‌شود؛ بنابراین، بدون تغییر در نگرش اساسی به داده و حاکمیت آن، نمی‌توان به سمت یک سازمان داده‌محور حرکت کرد و در عمل از داده به‌عنوان یک سرمایه حیاتی در جهت تولید ارزش در فضای رقابتی امروز استفاده کرد. این کار مستلزم ایجاد و مدیریت زیرساخت‌های موردنیاز جهت حاکمیت داده در یک سازمان است.

امروزه، گمرک‌ها به طور خاص با تقاضاهای فزاینده جمع‌آوری داده‌ها، ذخیره‌سازی، یکپارچه‌سازی، پردازش و تحلیل برای سیستم‌های اطلاعاتی و زیرساخت‌ها مواجه هستند. این مراکز، مهم‌ترین و قابل‌اتکاترین منابع حاکمیت برای پیشرفت حوزه‌های مختلف هر کشور هستند و لازمه موفقیت آنها، عملکرد مناسب آنهاست. با توجه به حساسیت اطلاعات در این مراکز و همچنین الزامات در حال ظهور از محیط دیجیتال، این مراکز باید به‌منظور کنترل مؤثر دارایی‌های سازمانی، میانی مستحکمی ایجاد کنند. اطلاعات دقیق، امنیت فیزیکی و آموزش مستمر برای نظارت مؤثر بر زنجیره تأمین الزامی هستند. استانداردهای موجود نیاز به‌روزرسانی در راستای مهارت‌ها و تخصص‌های امروزی دارند.

¹ Abraham, , Schneider & vom Brocke

² Stedman & Vaughan

³ Al-Badi, Tarhini, Islam Khan

سازمان گمرک باید پیش‌گام در این بروز رسانی باشد تا به جایگاه پیشرو خود ادامه دهد. نظارت مستلزم اطلاعات دقیق است. یعنی هنگام واردات، جزئیات دقیق مانند کیفیت، کمیت، شرایط اینکوترمز و قیمت باید از خریدار یا تأمین‌کننده (در صورت عدم وجود خریدار) دریافت شود. (ژنگ، سان و ژنگ، ۲۰۱۷). مدیریت اثربخش و کارآمد در جهان امروز تحت‌تأثیر تحولات در نیازها و تغییرات شیوه مبادله، بازیابی در مدیریت را ایجاب می‌کند و در نتیجه شناسایی پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده‌های مالی در گمرک اهمیت زیادی دارد.

با توجه به شکاف تحقیقاتی موجود، این پژوهش درصدد شناسایی پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده در گمرک ایران است تا ضمن همسویی با ادبیات جهانی، به بومی‌سازی این مفاهیم در بستر نهادی گمرک بپردازد.

پیشینه پژوهش

حکمرانی داده: داده‌ها، اطلاعات پردازش نشده هستند. در هر سازمانی، داده‌های مختلفی وجود دارند. این داده‌ها شکل‌های مختلفی داشته و در قالب اعداد و ارقام، تصاویر، نحوه اجرای یک فرایند و مانند اینها قرار می‌گیرند. گردآوری داده‌ها، برای تصمیم‌گیری‌های صحیح سازمانی اهمیت زیادی دارد. در واقع داده‌ها مبنایی برای تصمیم‌ها در مسیر رشد و پیشرفت سازمان هستند. حکمرانی داده درصدد پاسخ به این سؤال است که چه تصمیمی باید گرفته شود؟ کدام نقش باید در فرایند تصمیم‌گیری درگیر باشد؟ و نقش‌ها چطور در این فرایند درگیر هستند؟ در واقع حکمرانی داده برای حمایت از تصمیم‌گیری درست و تشویق رفتار مطلوب، کنترل جامعی بر فرایندها، سیاست‌ها و ساختار فراهم می‌کند (لی، ژو و جفری، ۲۰۱۸).

حوزه‌های حکمرانی داده

این حوزه یعنی حکمرانی داده دربرگیرنده جوانب مختلفی مانند کیفیت داده، سلامت داده، حریم خصوصی داده، امنیت داده، مدیریت چرخه حیات داده، و سرپرستی داده را است که خود شامل تعریف و اجرای سیاست‌ها و استانداردهایی برای به‌دست‌آوردن، ذخیره، به‌اشتراک‌گذاری، ادغام و استفاده از داده در سراسر سازمان است (آبراهام، اسپنیدر و ووم بروک، ۲۰۱۹). ارزش اطلاعات و حفاظت از اطلاعات به‌عنوان دو محور مهم در حکمرانی داده مطرح است و حفاظت از داده‌ها نیز می‌تواند محدودکردن نوآوری را به دنبال داشته باشد که داده به‌عنوان یکی از عوامل توانمندساز حیاتی، در هر کسب‌وکار اهمیت زیادی دارد. برای بهتر استفاده‌کردن از این عامل، لازم است داده‌ها به‌درستی مدیریت شوند. مسئله مدیریت داده با اطمینان از مدیریت درست داده کاملاً متفاوت است. در این میان، حاکمیت داده به دنبال اطمینان از مدیریت مناسب داده است. برای اطمینان از مدیریت مناسب داده، لازم است اقداماتی همچون نظارت، هدایت، کنترل، رفع اشکالات مرتبط با داده، تصمیم‌گیری منسجم در خصوص داده، مشخص شدن نقش‌ها و مسئولیت‌ها در ارتباط با داده، پاسخ‌گویی و پایش مستمر داده (بر اساس معیارهای تعریف شده) انجام شود. استقرار عملیاتی کردن یک برنامه حاکمیت داده، می‌تواند این تضمین را ایجاد کند که داده در مسیری درست و مناسب مدیریت می‌شود. حکمرانی داده سیاست‌ها و رویه‌های پذیرفته شده برای مدیریت داده در یک سازمان، چارچوب حاکمیت داده را به عنوان مجموعه‌ای از فرایندها تعریف می‌کند که تضمین می‌کند دارایی‌های داده‌ای مهم به طور رسمی در سازمان مدیریت می‌شوند (البادی، تراهامی، اسلام خان، ۲۰۱۸).

ضرورت وجود حکمرانی داده‌های مالی

در یک سازمان یا کسب‌وکار داده‌محور، نیاز به حاکمیت داده بسیار زیاد است. وجود یک برنامه حاکمیت داده به تصمیم‌گیری بهتر، افزایش بهره‌وری عملیاتی، ارتقاء سطح کیفی داده و الزامات قانونی (داخلی و خارجی) و افزایش درآمد منجر می‌شود؛ بنابراین بدون تغییر در نگرش اساسی به داده و حاکمیت آن، نمی‌توان به سمت یک سازمان داده‌محور حرکت کرد و در عمل از داده به‌عنوان یک سرمایه حیاتی در جهت تولید ارزش در فضای رقابتی امروز استفاده کرد. این کار مستلزم ایجاد و مدیریت زیرساخت‌های موردنیاز جهت حاکمیت داده‌های مالی در یک سازمان است. امروزه، گمرک‌ها به طور خاص با تقاضاهای فزاینده جمع‌آوری داده‌ها، ذخیره‌سازی، یکپارچه‌سازی، پردازش و تحلیل برای سیستم‌های اطلاعاتی و زیرساخت‌ها مواجه هستند. در حال

¹ Zhang, Sun & Zhang

² Lee, Zhu & Jeffery

³ Abraham, Schneider & vom Brocke

⁴ Al-Badi, Tarhini, Islam Khan

حاضر، سازمان گمرک بیشتر بر مهارت‌های مدیریتی مدیران گمرک تمرکز دارد. اما دانش موردنیاز امروز فراتر از مدیریت داخلی، اجرا و قوانین گمرکی است. برای بهبود نظارت بر زنجیره تأمین، باید فوراً استانداردهای موجود را با مهارت‌ها و تخصص‌های موردنیاز امروز به‌روز کرد. تجزیه و تحلیل داده گمرک بسیار مهم است.

فینی‌زاده، مظفری و خجسته باقرزاده (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان بررسی وضعیت و نتایج شکل‌گیری حکمرانی داده در ایران به این نتیجه رسیدند که در نگاه کلی از نظرات نخبگان وضعیت حکمرانی داده در کشور به مناسب نیست و علت آن نبود شناخت و نا معلوم بودن جایگاه حکمرانی در سیاست‌گذاری و همچنین نبودن شفافیت و اعتبار داده در کنار نداشتن متولی مشخص با تقسیم وظایف دقیق است. همچنین در توصیف نتایج اجرایی شدن حکمرانی داده می‌توان به ترسیم بهتر وضعیت موجود، تصمیم‌گیری داده محور و موثر، سیاست‌گذاری موثر، اقدام سیستمی و غیر سلیقه‌ای، افزایش رضایت و کارایی عمومی، رشد و تعالی کشور اشاره کرد.

ظفرمند و خانی (۱۴۰۲) در پژوهشی با بررسی ادبیات حکمرانی داده، تبیین کردند که حاکمیت داده‌ها از مفاهیم نسبتاً جدیدی است که ظهور آن در عصر اطلاعات، بیانگر تغییرات اجتماعی ناشی از الگوهای جدید و عظیم جریان اطلاعات است. یکی از شاخص‌های مهم جهت نیل به توسعه همه‌جانبه، مدل مثلی توسعه پایدار است که بر سه محور اساسی اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی به عنوان سرمایه‌های پیشرفت هر کشور تمرکز دارد. داده‌ها و اطلاعات به عنوان یکی از اصلی‌ترین منابع تصمیم‌گیری در هر سه بعد این مثلث، نقشی حیاتی ایفا می‌کنند.

نقشینه، فهیم و احمدیان (۱۴۰۰) پژوهشی تحت عنوان ارایه چارچوبی برای داده‌های ملی با تمرکز بر حاکمیت داده جهت ایجاد پارامترهای حکمرانی داده و الگوی موثر برای همه بخش‌های کشور در تعامل با دادگان ملی انجام دادند به این جهت ابتدا مقالات مرتبط با سازماندهی دادگان ملی و تسری حاکمیت داده استخراج گردید و پس از همانی سازی مقالات و مبتنی بر الگو طراحی اکوسیستم‌های فناوری، ۱۰ مولفه کلیدی به عنوان ماژول‌های اصلی استخراج شد. در ادامه با بررسی مقالات و با استفاده از مصاحبه و تشکیل گروه‌های دلفی و تحلیل خبرگانی برای هر یک از ماژول‌ها، شاخص و زیر شاخص‌ها احصاء گردید. با طراحی دو پرسشنامه با محور راهبردی-مدیریتی و فنی - حقوقی، ۲۲ شاخص و ۱۵۴ زیر شاخص با استفاده از تحلیل‌های همبستگی و آماری نهایی گردید. از این پژوهش می‌توان به عنوان یک مرجع علمی برای ایجاد خزانه داده ملی در کشور بهره برد. پیشنهاد می‌گردد توسعه زیرساخت‌های فنی و الگوهای حاکمیت داده در ابعاد ملی با توجه به ماژول‌ها و شاخص‌های احصاء شده در این پژوهش بررسی گردد.

الگازو، ابراهیم و یوسف ۱ (۲۰۲۱) در پژوهش خود به شکلی مفهومی به تأثیر حکمرانی دیجیتال بر جامعه و مدل‌های کاربردی آن می‌پردازد. در این نوشتار سوالات بنیادی همچون تعریف معاصر حکمرانی دیجیتال، نقش فناوری اطلاعات نوین در نیل به اهداف این حکمرانی، انقلابی بودن آن برای دگرگونی شیوه اداره دولت‌ها در جهان و همچنین مدل‌های نظری که امکان خدمت‌رسانی مناسب به شهروندان را فراهم می‌سازند بررسی می‌شوند. علاوه بر آن، پژوهش به مقایسه مدل‌های مختلف حکمرانی دیجیتال نظیر مدل پخش، مدل جریان انتقادی، مدل تحلیل مقایسه‌ای، مدل حمایت الکترونیکی و مدل خدمات تعاملی می‌پردازد. (الحسن، سامون و دالی^۲، ۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان "عوامل موفقیت بحرانی برای مدیریت داده‌ها"، به دنبال شناسایی فاکتورهای مهم موفقیت برای حاکمیت داده‌ها، هفت فاکتور مهم موفقیت را به ترتیب اهمیت ارائه می‌دهد. علاوه بر این، این مقاله بر نیاز به درک بهتر روابط بین فاکتورهای مهم موفقیت تأکید می‌کند رشد روزافزون داده‌ها و اهمیت حاکمیت داده در عصر حاضر، ضرورت تدوین چارچوبی برای مدیریت و راهبری داده‌های ملی را بیش‌ازپیش آشکار کرده است.

¹ Algazo, Ibrahim & Yusoff

² Alhassan, Sammon, & Daly

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش در حوزه پژوهش‌های کیفی قرار می‌گیرد و ماهیت آن از نوع پژوهش‌های اکتشافی است که به دنبال دستیابی به پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده‌های مالی در گمرک ایران با روش تحلیل مضمون است، مشارکت‌کنندگان در این پژوهش عبارت است از مدیران ارشد و میانی گمرک و خبرگان دانشگاهی متخصص در حوزه حکمرانی داده و فناوری اطلاعات، کارشناسان بخش خصوصی فعال در حوزه لجستیک و تجارت با سابقه کاری بیش از ۱۰ سال که با روش نمونه‌گیری غیراحتمالی قضاوتی و گلوله برفی به وسیله مصاحبه نیمه ساختار یافته تا رسیدن به حد کفایت نظری، ۱۸ نفر جهت شناسایی شاخص‌های پیشایندها و پسایندها شناسایی شدند، که اطلاعات توصیفی مشارکت‌کنندگان در پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱. مشخصات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

جنسیت	تعداد	تحصیلات	تعداد	سمت شغلی	تعداد	سابقه خدمت	تعداد
مرد	۱۳	کارشناسی	۲	مدیران ارشد و میانی گمرک	۹	۲۰-۱۰	۷
زن	۵	کارشناسی ارشد	۵	کارشناسان فعال در حوزه لجستیک و تجارت	۶	۳۰-۲۱	۸
		دکتری	۱۱	خبرگان دانشگاهی متخصص	۳	۳۰ به بالا	۳
تعداد							۱۸

جهت بررسی روایی و پایایی پژوهش از مفهوم امانت‌داری (گوبا و لینکن، ۱۹۸۹، ۱) به‌عنوان یک چارچوب معادل و متناسب با ماهیت تفسیری و ساختاریافته پژوهش کیفی استفاده می‌شود که شامل معیار قابلیت اعتبار^۲، قابلیت اطمینان^۳، تأییدپذیری^۴ و همچنین انتقال‌پذیری^۵ است (دانایی‌فرد، الوانی، عادل، ۱۳۸۹).

الف- قابلیت اعتبار (باورپذیری): بدین منظور فرایند انجام مصاحبه تا رسیدن به حد اشباع نظری ادامه پیدا می‌کند.

ب- قابلیت اطمینان: جهت سنجش پایایی، مصاحبه با روش توافق دو کدگذار از دو محقق خواسته شد تا سه مصاحبه را همراه با پژوهشگر کدگذاری کنند که در این رابطه درصد توافق موضوعی به‌عنوان شاخص پایایی تحلیل استفاده می‌گردد. باتوجه به محاسبات ذکر شده در جدول، پایایی بین دو کدگذار برای مصاحبه‌های انجام شده طبق فرمول هولستی ۰/۹۱ است و باتوجه به اینکه پایایی بیشتر از ۰/۷۰ است قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها (فرض توافق بین محقق و کدگذار دوم) مورد تأیید واقع می‌شود. بنابراین توجه به اینکه ضروری است که برای تأیید تم‌ها از دو روش «بازخورد به مشارکت‌کنندگان» و «بررسی توسط همکاران» استفاده شده است که اعتبار درون روشی را رعایت شده است.

پ- قابلیت تأییدپذیری: اطمینان از اینکه یافته‌ها برآمده از داده‌های پژوهش هستند نه بر اساس سوگیری پژوهشگر

ج- قابلیت انتقال‌پذیری: به حالتی گفته می‌شود که در آن نتایج یک مطالعه کیفی می‌تواند به محیط متفاوت دیگری و برای افراد متفاوت به کار رود (محمدپور، ۱۳۹۲).

¹ Guba& Lincoln

² Trustworthiness

³ Conformability

⁴ Dependability

⁵ Transferability

نتایج در جدول ۲ ارائه شده است :

جدول ۲. محاسبه پایایی بین دو کدگذار

مصاحبه	تعداد کدها	توافقات	عدم توافقات	پایایی دو کدگذار
مصاحبه ۹	۳۲	۱۴	۱۸	۰/۸۷
مصاحبه ۱۱	۳۵	۱۶	۱۹	۰/۹۱
مصاحبه ۱۴	۳۸	۱۸	۲۰	۰/۹۵
تعداد کل کدها	۱۰۵	۴۸	۵۷	۰/۹۱

جهت شناسایی پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده های مالی در گمرک یک رویکرد استقرایی مناسب است تا مفاهیم جدید و بومی از دل داده های گمرک استخراج گردند؛ بنابراین جهت تجزیه و تحلیل مصاحبه ها از روش تحلیل مضمون استفاده شده است، تحلیل مضمون یک فرایند نظام مند برای سازماندهی و توصیف مجموعه ای از داده ها در سطحی غنی و دقیق جهت شناسایی، تحلیل و گزارش الگوها (مضامین) درون داده های کیفی است (براون و کلارک، ۲۰۰۶). تحلیل تم فرآیند شناسایی الگوها یا مضامین در داده های کیفی است که هدف به شناسایی مضامین، یعنی الگوهای موجود در داده ها انجام می گیرد (مگیوری و دلاهورنت، ۲۰۱۷). در این پژوهش جهت شناسایی و جمع آوری داده های اولیه و عمیق از مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده خواهد شد تا براساس یافته های حاصل از آن بتوان به پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده های مالی در گمرک را شناسایی کرد، سوالات مربوط به پیشایندها و پسایندهای پژوهش به شرح زیر است:

- ذی نفعان، پیامدها و نتایج مورد انتظار حاصل از استقرار مؤثر حکمرانی داده در گمرک را چگونه توصیف می کنند؟
- از تحلیل تجارب ذی نفعان، چه مضامینی به عنوان عوامل مؤثر (پیشایند) بر استقرار حکمرانی داده های مالی در گمرک ایران قابل شناسایی است؟
- از تحلیل درک ذی نفعان، چه مضامینی به عنوان پیامدها و نتایج (پسایند) استقرار حکمرانی داده های مالی در گمرک ایران قابل استخراج است؟
- الگوهای مربوط به تأثیرات مورد انتظار حکمرانی داده های مالی بر عملکرد گمرک چگونه از داده ها ظهور می یابند؟

مراحل شش گانه تحلیل مضمون (بر اساس مدل براون و کلارک)

این مدل کاربردی ترین مدل برای اجرای تحلیل مضمون است که به صورت نظام مند یک تحلیل مضمون قوی، شفاف و علمی که اعتبار پژوهش کیفی را به شدت افزایش دهد براون و کلارک (۲۰۰۶) در این چارچوب شش مرحله ای از یک مرحله به مرحله دیگر حرکت می کنیم ممکن است به جلو، عقب، بین آنها یا شاید بارها حرکت کنید به خصوص اگر با داده های پیچیده زیادی سروکار داشته باشید (مگیوری و دلاهورنت، ۲۰۱۷)

- مرحله اول: آشنایی با داده ها: پژوهشگر کار خود را با آشنایی با داده ها، یادداشت برداری و برداشت های اولیه شروع می نماید.
- مرحله دوم: ایجاد کدهای اولیه: پژوهشگر به صورت منظم و سیستماتیک به سازماندهی داده های کیفی اقدام می کند و کدها را شناسایی می نماید.

در جدول شماره ۳ نمونه ای از متن حاصل از مصاحبه توسط پژوهشگر نمایش داده شده است :

جدول ۳ . نمونه ای از متن حاصل از مصاحبه

نمونه‌ای از متن حاصل از مصاحبه
یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری حکمرانی داده‌های مالی در گمرک، نیاز به هماهنگی و یکپارچگی اطلاعاتی و افزایش حجم تجارت و انتظارات مردم و تجار برای خدمات سریع و دقیق برای تسهیل رویه‌هاست از طرفی مسائل امنیتی و مقابله با قاچاق مسئله حکمرانی داده را ضروری می‌کند. یکی از مهم‌ترین موضوعات مهم گمرک هوشمندی مبتنی بر داده‌های یکپارچه است؛ زیرا با حکمرانی صحیح می‌توان از پارادوکس ظاهری بین تسریع در ترخیص کالا و تشدید کنترل‌ها عبور کرد در حال حاضر گمرک برای کنترل جرایم، اغلب به بررسی فیزیکی و اسناد دستی متکی است که خود عاملی برای تأخیر محسوب می‌شود، با ایجاد یک پلتفرم ملی داده‌های تجاری که تحت حکمرانی مشخص، داده‌هایی از گمرک، بانک، مالیات، و بیمه را تلفیق می‌کند، الگوریتم‌های تحلیل ریسک می‌توانند به‌صورت هوشمند، موجب ترخیص فوری، تسهیل تجارت، بازرسی دقیق‌تر و مبارزه با جرایم گردد، بنابراین، حکمرانی داده بستر ساز تجارتی سریع و امن برای قانون‌مداران و پریسک و ناامن برای متخلفان خواهد بود.

مرحله چهارم جستجوی مضامین: پژوهشگر تم‌های فرعی را ایجاد و سپس آن‌ها مورد بازبینی قرار می‌دهد، در این مرحله پژوهشگران به ۴۶ تم فرعی دست پیدا کردند.

مرحله پنجم: تعریف و نام‌گذاری مضامین (تم‌های اصلی): تم‌های اصلی ایجاد و مورد بازبینی مجدد قرار می‌گیرند مرحله در این مرحله پژوهشگران پس از رفت و برگشت‌های مکرر در بین تم‌های فرعی به ۴ تم اصلی برای پیشایندها و ۴ تم اصلی برای پسایندهای حکمرانی داده‌های مالی در گمرک ایران دست یافتند مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با پیشایندها و پسایندهای پژوهش در جدول ۴ و ۵ ارائه شده اند.

جدول ۴. مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با پیشایندهای پژوهش

مقوله کلی	مقوله اصلی	مقوله فرعی	کدها
شرایط علی	ارتقای کارایی اقتصادی و تسهیل تجارت از طریق هوشمندی داده‌محور	هوشمندسازی فرایندهای گمرکی	کاهش چشمگیر زمان ترخیص
			کاهش هزینه‌های ترخیص
			تعریف استانداردهای یکپارچه برای داده
			تسهیل تجارت هوشمند
		بهینه‌سازی مدیریت زنجیره تأمین	افزایش قابلیت ردیابی
			پیش‌بینی الگوهای تجاری
			شناسایی مسیرهای بهینه
			حذف گلوگاه‌ها
	تقویت امنیت ملی و مبارزه با جرائم سازمان‌یافته از طریق یکپارچگی و اعتبار داده	مبارزه با قاچاق و فرار مالیاتی	شناسایی الگوهای مشکوک
			ردگیری و شفاف معاملات
			امکان ردگیری دیجیتال معاملات
		پیشگیری از پول‌شویی	ردیابی ناهنجاری‌های مالی
			یکپارچه‌سازی داده‌های گمرک با سامانه‌های بانکی و مالی
			رویه‌های شفاف و مشخص
		کنترل محموله‌های استراتژیک و دومنظوره	امکان نظارت مستمر بر محموله‌ها
			افزایش شفافیت در عملیات لجستیکی
	ایجاد شفافیت و پاسخگویی به‌عنوان پایه حکمرانی خوب و مبارزه با فساد	کاهش تماس مستقیم مأموران با ارباب‌رجوع	استفاده از فناوری‌های ردیابی لحظه‌ای
			اتوماسیون فرایندها
			کاهش مداخلات انسانی
			مشخص گردیدن رد پای دیجیتال در میان فعالیت‌ها
		افزایش قابلیت حسابرسی	کاهش هرگونه اقدام خارج از چارچوب.
			بالا رفتن امکان نظارت و حسابرسی داخلی و خارجی
			افزایش اعتماد میان ذی‌نفعان ناشی از سیستم گمرکی خوب
			بهبود محیط کسب‌وکار
	پویایی و چابکی سازمانی در مقابل تحولات	افزایش اعتماد میان ذی‌نفعان	شفافیت ناشی از حکمرانی خوب در کسب و کار
		سازگاری با استانداردهای جهانی	انعطاف‌پذیری بالا
			افزایش امکان به‌روزرسانی
			امکان تطبیق سریع با استانداردها
		پایه‌گذاری برای فناوری‌های نوین	ایجاد استانداردهای تعریف شده
			تعریف زیرساخت‌های کیفیت، مالکیت
			زیرساخت قوی حکمرانی داده
		چابکی در تصمیم‌گیری سیاستی	افزایش راندمان در تصمیم‌گیری‌های سیاستی
			سرعت در شبیه‌سازی و تحلیل سیاست‌های تجاری جدید
			سرعت در بررسی اثرات سیاست‌های تجاری جدید

جدول ۵. مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با پسایندهای پژوهش

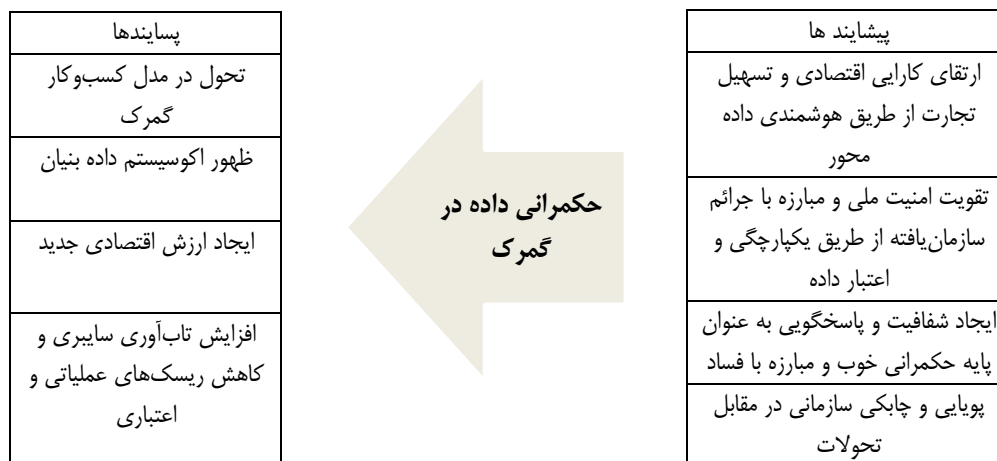
مقوله کلی	مقوله اصلی	مقوله فرعی	کدها
پیامدها	تحول در مدل کسب و کار گمرک	تغییر پارادایم عملیاتی گمرک	مدیریت ریسک هوشمند
			تحول در مدل مبتنی بر بازرسی همه کالاها
			مدل ارزیابی ریسک و بازرسی هدفمند
			تحول در بازرسی فیزیکی
			تسهیل تجارت
			کاهش هزینه‌های مبادله برای تجار
			افزایش رقابت‌پذیری اقتصاد ملی
	ظهور اکوسیستم داده بنیان	یکپارچه‌سازی زنجیره تأمین ملی	ایجاد هاب داده در زنجیره تأمین کشور
			امکان شفافیت در کل زنجیره تأمین
			ایجاد شفافیت در کل زنجیره تأمین
			کاهش هزینه‌های لجستیک
			تسهیل گر هوشمند جهت جریان روان کالا و اطلاعات
			افزایش مقاومت اقتصاد ملی در برابر شوک
			داده‌های حکمرانی شده گمرک
	ایجاد ارزش اقتصادی جدید	خلق دارایی داده‌ای و توسعه خدمات ارزش افزوده	خلق دارایی استراتژیک
			ارائه خدمات ارزش افزوده به ذی‌نفعان
			امکان ارائه گزارش‌های تحلیلی بازار به تجار
			ظهور یک اقتصاد داده‌ای حول محور گمرک
			کاهش قابل ملاحظه حوادث امنیتی داده
	افزایش تاب‌آوری سایبری و کاهش ریسک‌های عملیاتی و اعتباری	چارچوب‌های امنیتی، دسترسی و بازیابی اطلاعات	ایجاد سیستم‌های بازیابی فاجعه
			مقاوم سازی زیرساخت داده‌ای گمرک در برابر تهدیدات
			تداوم کسب و کار در گمرک
			عدم اختلال در چرخه اقتصاد
			تداوم شریان اصلی تجارت خارجی

مرحله ششم و نقطه پایانی پژوهش تهیه و تدوین گزارش: مجموعه‌ای از تم‌های اصلی منطبق با ساختارهای زمینه‌ای پژوهش ایجاد شده است که به عنوان تحلیل پایانی و نگارش گزارش است (ابویی اردکان، لبافی، آذرپور، ۱۳۹۳).

یافته‌های پژوهش

- در این بخش نتایج و دستاوردهای پژوهش به تفکیک سؤالات پژوهش ارائه می‌شود:
- پیشایندها و پسایندهای استقرار حکمرانی داده‌های مالی در گمرک ایران کدامند؟

با استفاده از روش کیفی و تکنیک کدگذاری در رویکرد تحلیل مضمون از دیدگاه خبرگان مهم‌ترین پیشایندها و پسایندهای استقرار حکمرانی داده‌های مالی در گمرک ایران در نمودار ۱ عبارتند از :

نمودار ۱. پیشایندها و پسایندهای استقرار حکمرانی داده در گمرک ایران

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به دنبال شناسایی پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده‌های مالی در گمرک ایران تلاش گردید از طریق طرح مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، مدیران ارشد و میانی گمرک و خبرگان دانشگاهی متخصص در حوزه حکمرانی داده و فناوری اطلاعات و تحلیل داده‌های کیفی از طریق ایجاد ارتباط بین مفاهیم اولیه و همچنین تم‌های فرعی، تم‌های اصلی، پیشایندها و پسایندهای حکمرانی داده‌های مالی در گمرک ایران را احصاء نماید که به تفکیک به آنها اشاره می‌گردد، با توجه به اینکه نوآوری مقاله، شناسایی روابط اولویت بندی شده میان تم‌های پیشایندهی و پسایندهی در بستر نهادی گمرک ایران است که با روش تحلیل تم کشف شده و در ادبیات موجود مغفول مانده بود.

بنابراین جایگاه پژوهش بر اساس یافته‌های پژوهشی مشخص شده که یافته‌های این پژوهش از نظر مفاهیم کلی (شفافیت، امنیت) همسو با ادبیات جهانی است، اما از نظر بستر پژوهش (گمرک) و شناسایی پسایندهای کلان مانند «اکوسیستم داده بنیان»، متفاوت و جدید است. ضمناً این پژوهش، بستری برای تحقیقات آینده فراهم کرده و مکمل مطالعات قبلی محسوب می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری برآمده از تحلیل پیشایندهای پژوهش

• ارتقای کارایی اقتصادی و تسهیل تجارت از طریق هوشمندی داده‌محور

بر اساس این پژوهش گمرک باتکیه‌بر حکمرانی قوی داده، به سازمانی کاملاً هوشمند، داده‌محور و پیش‌بین تبدیل می‌شود در این چشم‌انداز، تصمیم‌گیری‌ها بر اساس تحلیل‌های پیش‌بینی‌کننده انجام می‌شود، ریسک‌ها به حداقل می‌رسد و تجارت به شکلی روان و شفاف جریان دارد. هوشمندی داده‌محور با تبدیل داده‌های خام به بینش‌های عملی، به یک مزیت رقابتی و عامل تحول‌آفرین در اقتصاد و تجارت تبدیل شده است. موفقیت در این مسیر، تنها با داشتن داده‌های با کیفیت، نیروی انسانی آموزش‌دیده و چارچوب‌های حاکمیتی مستحکم ممکن خواهد بود، (مارتنس^۱، ۲۰۲۰) در پژوهش خود به ارتباط مستقیم داده‌محوری با بهبود تجارت بین‌المللی اشاره داشته است.

دلیل اهمیت این تم در گمرک ایران، ماهیت فرامرزی و تجاری این سازمان است که مستلزم پردازش سریع و دقیق حجم بالای داده‌های مالی و گمرکی می‌باشد و این یافته با مطالعات ارائه شده همسو است

• تقویت امنیت ملی و مبارزه با جرائم سازمان‌یافته از طریق یکپارچگی و اعتبار داده

بر اساس این پژوهش حکمرانی داده، به منزله یک سرمایه استراتژیک راهبردی جهت تقویت ایمنی ملی و مقابله با جرایم سازمان یافته تلقی می‌گردد و یکپارچگی و اعتبار داده به عنوان پایه و اساس قابل اتکا بودن اطلاعات برای نهادهای امنیتی است، حکمرانی داده با ایجاد شفافیت و امکان رهگیری تبادلات مالی و تجاری، توانایی نهادهای نظارتی برای شناسایی شبکه‌های مجرمانه، پولشویی و فرارهای مالیاتی را به شدت افزایش می‌دهد، اخگار و یاتس^۲، (۲۰۱۳) در پژوهش خود به یکپارچگی داده و ارتباط آن با تقویت امنیت ملی اشاره داشته‌اند.

دلیل شکل‌گیری این تم، نقش راهبردی گمرک به عنوان مرزبان اقتصادی کشور است که هرگونه خدشه در داده‌های آن، تهدیدی برای امنیت ملی محسوب می‌شود و این یافته با پژوهش ارائه شده تأیید می‌شود

• ایجاد شفافیت و پاسخگویی به عنوان پایه حکمرانی خوب و مبارزه با فساد

بر اساس این پژوهش حکمرانی داده به عنوان یک تحول در حکمرانی داده، با قدرت پیش‌گیرانه نه صرفاً یک ابزار کشف تخلف پس از وقوع شفافیت و پاسخگویی را به یک مکانیزم عملیاتی تبدیل می‌نماید، داده‌های شفاف موجب ثبت، یکپارچه‌سازی و انتشار داده‌های قابل اعتماد می‌شوند و فضای مورد نیاز برای ایجاد فساد را از بین می‌برد زیرا فساد، پیامد مستقیم فقدان شفافیت و عدم پاسخگویی است. این پژوهش نشان می‌دهد که شفافیت و پاسخگویی، وقتی در بستر یک چارچوب حکمرانی داده نهادینه شود، از یک آرمان انتزاعی به یک توانمندی عملیاتی و بازدارنده تبدیل می‌گردد، برتوت، جاییگر و گریمس^۳ (۲۰۱۰) در پژوهش خود به نقش داده و فناوری در شفافیت و ضد فساد اشاره داشته‌اند.

دلیل تأکید بر این تم، لزوم مبارزه با فساد در ترخیص کالا و وصول عوارض گمرکی است که در ادبیات حکمرانی خوب نیز به آن اشاره شده است و این یافته با پژوهشهای ذکر شده همخوانی دارد.

• پویایی و چابکی سازمانی در قبال تحولات

بر اساس این پژوهش در محیط متغیر امروزی، حکمرانی داده می‌تواند پایه و اساس ضروری برای تحقق سازمان یادگیرنده و انعطاف‌پذیر باشد تغییر حکمرانی داده، سازمان را از حالت ایستا و واکنشی به وضعیت پویا و پیش‌گیرنده تبدیل می‌کند. چابکی داده‌محور می‌تواند به عنوان یک قابلیت استراتژیک، مقاومت سازمان را در برابر شوک‌های بیرونی افزایش دهد حکمرانی داده به سازمان‌ها این توانایی را می‌بخشد که نه تنها با تحولات کنار بیایند، بلکه پیش‌دستانه آنها را شکل دهند. دلیل ظهور این تم، تغییرات مستمر قوانین تجارت بین‌الملل و تحریم‌هاست که گمرک را ناچار به انطباق‌پذیری سریع کرده است و این یافته با نظریه قابلیت‌های پویا در ادبیات مدیریت قابل تبیین است.

¹ Martens

² Akhgar & Yates

³ Bertot, Jaeger, Grimes

بحث و نتیجه گیری برآمده از تحلیل پسایندهای پژوهش

• تحول در مدل کسب و کار گمرک

حکمرانی داده با ایجاد تحول بنیادین در مدل کسب و کار گمرک جهت حفظ و بقای گمرک در اقتصاد دیجیتال و پیوستن به زنجیره‌های ارزش جهانی می‌تواند گمرک را از یک نهاد صرفاً کنترلی-درآمدی به یک نهاد تسهیل‌گر هوشمند تجاری و البته به متحد استراتژیک بنگاه‌های اقتصادی تبدیل نماید، با ارائه مدل مدل حکمرانی داده در گمرک خدمات گمرک از «کنترل فیزیکی» به «ارائه خدمات ارزش-افزوده» تغییر می‌کند و موجب تحول در جریان درآمدی گمرک می‌شود. دلیل این پسایند، گذار از رویکرد سنتی درآمدزایی به رویکرد داده محور و خدمت محور در گمرک است که در ادبیات تحول دیجیتال سازمانهای دولتی نیز دیده میشود

• ظهور اکوسیستم داده بنیان

حکمرانی داده خلق ارزش را به عرصه‌ای وسیع‌تر از درون یک سازمان می‌کشاند، ظهور اکوسیستم داده‌بنیان یکی از پیامدهای ارائه مدل حکمرانی داده در گمرک موضوعی بسیار استراتژیک و آینده‌نگرانه است زیرا حکمرانی داده، زیرساخت اعتماد و قواعد بازی برای ظهور و رشد اکوسیستم‌های داده‌بنیان است و ظهور آن مستلزم ارتقای سواد داده ای میان همه ذی‌نفعان، از مدیران ارشد تا توسعه‌دهندگان و شهروندان عادی است و سرعت بخشیدن به این تحول، نیازمند عزم ملی برای تدوین سیاست‌های پیشبردی، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های کلان داده و فرهنگ‌سازی برای مشارکت داده‌ای است. دلیل این پسایند، ایجاد وابستگی متقابل بین گمرک، بانک ها و سازمانهای تجاری به داده های مالی یکپارچه است که این یافته برای اولین بار در ادبیات گمرک ایران معرفی می‌شود.

• ایجاد ارزش اقتصادی جدید

حکمرانی داده یک سرمایه‌گذاری استراتژیک برای خلق ارزش اقتصادی ملموس و پایدار است. گذار از داده‌های پراکنده و بی‌ساختار به دارایی‌های مدیریت‌شده و حکمرانی‌شده، مستقیماً به خلق جریان‌های درآمدی جدید، بهینه‌سازی هزینه‌ها و ظهور مدل‌های کسب و کار نوین منجر می‌شود، استانداردسازی و یکپارچه‌سازی داده‌ها، هزینه‌های مرتبط با خطاهای داده، دوباره‌کاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های نادرست را به شدت کاهش می‌دهد. این امر منجر به بهینه‌سازی فرآیندها، کاهش هزینه‌های عملیاتی و تخصیص بهینه‌تر منابع می‌شود.

از دلایل ایجاد ارزش اقتصادی جدید، کاهش زمان ترخیص، افزایش درآمدهای گمرکی و شفافیت عوارض است که با اهداف اقتصاد مقاومتی نیز هماهنگ است.

• افزایش تاب‌آوری سایبری و کاهش ریسک‌های عملیاتی و اعتباری

بر اساس این پژوهش چارچوب‌های امنیتی، دسترسی و بازایی اطلاعات، در محیط پرریسک و به هم پیوسته کنونی، حکمرانی داده به عنوان یک راهبرد دفاعی فعال، نقشی تعیین‌کننده در ایجاد تاب‌آوری سایبری و کاهش ریسک‌های عملیاتی و اعتباری ایفا می‌کند. حکمرانی داده در چارچوب یک سرمایه‌گذاری امنیتی و عملیاتی از طریق ایجاد زیرساخت اطلاعاتی منسجم، یکپارچه و قابل اعتماد، سازمان‌ها را در برابر تهدیدات سایبری و اختلالات عملیاتی واکسینه می‌کند، تحقق این سطح از تاب‌آوری و کاهش ریسک، مستلزم توجه به الزامات کلیدی است که این پژوهش به آن‌ها پرداخته است، دلیل اهمیت این تم، افزایش حملات سایبری به زیرساخت‌های حیاتی کشور است که یکپارچگی و امنیت داده‌های گمرک را به یک الزام تبدیل کرده است.

در پژوهش‌های انجام شده در حوزه حکمرانی گمرک، تحول بنیادین در مدل کسب می‌توان به پژوهش‌های ویال^۱، (۲۰۱۹) در بعد اکوسیستم داده‌بنیان به پژوهش‌های نامبیسان^۲، (۲۰۱۷) و دی ریوور، اسرنسن، گیناکاس^۳، (۲۰۱۸) و در بعد تاب‌آوری سایبری و کاهش ریسک به پژوهش موین و کارجالوتو^۴، (۲۰۱۷) می‌توان اشاره کرد.

¹ Vial

² Nambisan

³ De Reuver, Srensen & Giannakas

⁴ Moin & Karjaluoto

در بحث پیامدهای نظری پژوهش این پژوهش در بستر گمرک ایران، امنیت داده پیش شرط تحقق شفافیت است و مفاهیمی مانند اکوسیستم داده بنیان می توانند افق جدیدی در ادبیات حکمرانی داده ایجاد کنند، همچنین این یافته ها، نظریه حکمرانی داده را از سطح سازمانی به سطح فراسازمانی (اکوسیستم) توسعه می دهد و چارچوبی برای پژوهش های آینده در سازمانهای حاکمیتی ایران فراهم میآورد

پیشنهادهای کاربردی

بر اساس نتایج این پژوهش، استقرار حکمرانی داده های مالی در گمرک یک تحول راهبردی است که در ادامه چارچوبی از پیشنهادات کاربردی ارائه شده است:

- تدوین سند راهبردی حکمرانی داده گمرک با هدف تبدیل گمرک به نهادی داده محور که مسئولیت ها، استانداردهای داده، پروتکل های امنیتی و مدل های اشتراک گذاری داده با سایر نهادها (مانند بانک مرکزی، وزارت صمت و پلیس) را به صورت شفاف و واضح تعریف نماید.
- پیشنهاد می شود سامانه ملی پایش فرآیندهای گمرکی جهت ایجاد شفافیت طراحی و استقرار یابد به طوری که این سامانه بر پایه حکمرانی داده های مالی، فرآیندهای گمرکی را به صورت زنده رصد و گلوگاه ها، نقاط مستعد فساد و انحراف از استانداردها را به صورت خودکار شناسایی و هشدار می دهد.
- پیشنهاد بر ضرورت برنامه آموزشی مستمر در همه سطوح نیروی انسانی گمرک، از مدیران ارشد تا مدیران اجرایی در جهت توانمندسازی نیروی انسانی و بازمهندسی فرآیندها با تاکید و تمرکز بر جنبه های عملی تحلیل داده، امنیت اطلاعات و تفسیر خروجی های هوش مصنوعی و ...
- پیشنهاد به واگذاری مدیریت برخی از سامانه های داده محور گمرک به بخش خصوصی و بهره گیری از ظرفیت بخش خصوصی در حکمرانی داده جهت افزایش کارایی و نوآوری
- با توجه به ماهیت اکتشافی این پژوهش که بر اساس تحلیل تم انجام شده است، پیشنهاد می شود در تحقیقات آتی، تم های شناسایی شده با روشهای کمی مانند دلفی یا مدلسازی معادلات ساختاری اعتبارسنجی شده و روابط علی میان آنها آزمون گردد.

محدودیت های پژوهش

یکی از چالش و محدودیت های عمده در این پژوهش، محدودیت های دسترسی به داده های حساس و محرمانه یا محدودیت های قانونی و امنیتی بوده است زیرا داده های مالی گمرکی معمولاً حاوی اطلاعات مالی و تجاری محرمانه هستند که اغلب فقط برای افراد یا سازمان های خاص قابل دسترسی هستند.

عدم همکاری سازمانی با پژوهشگر جهت همکاری به دلایل مختلف مثل محرمانه بودن داده ها یا نگرانی های امنیتی دسترسی به داده ها را محدود می کند.

کمبود یا عدم همکاری نیروی متخصص پژوهشگران را از دسترسی به متخصصانی که قادر به تحلیل و پردازش داده های گمرکی باشند را محروم کرده است این محدودیت می تواند سرعت پیشرفت پژوهش را کاهش می دهد.

نمونه گیری صرفاً به خبرگان گمرک ایران محدود شده است و تعمیم نتایج به سایر سازمانها و کشورها با احتیاط صورت خواهد گرفت و در پژوهشهای آتی با انجام نمونه گیری در سایر سازمانهای حاکمیتی (مانند بانک مرکزی، سازمان تأمین اجتماعی) قابلیت تعمیم نتایج افزایش می یابد.

منابع:

- ابویی اردکان، محمد؛ لبافی، سمیه؛ آذرپور، سمانه. (۱۳۹۳). شناسایی عوامل حیاتی موفقیت تفکر راهبردی در دیدگاه مدیران سازمان‌های فرهنگی شهراصفهان. پژوهشنامه‌ی مدیریت اجرایی، سال ششم، شماره یازدهم، ص ۱۳-۳۴
- دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، سید مهدی؛ آذر، عادل. (۱۳۸۹). «روش‌شناسی پژوهش‌های کیفی در پژوهش‌های مدیریت، رویکردی جامعه». تهران، انتشارات صفار
- فینی زاده بیدگلی، محسن؛ مظفری، افسانه؛ خجسته باقرزاده، حسن. (۱۴۰۳). بررسی وضعیت و نتایج شکل‌گیری حکمرانی داده در ایران، اولین کنفرانس ملی حکمرانی داده، تهران. <https://civilica.com/doc/2171052>
- ظفرمند، پگاه؛ خانی، ناصر. (۱۴۰۲). مرور نظام‌مند ادبیات حکمرانی داده با رویکرد توسعه، همایش ملی از حکمت اسلامی تا حکمرانی حکمی، نجف‌آباد.
- محمد پور، احمد. (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی ضد روش، تهران، نشر جامعه‌شناسان، چاپ دوم
- نقشینه، نادر؛ فهیم‌نیا، فاطمه؛ احمدیان، حمیدرضا. (۱۴۰۰). ارائه چارچوبی برای داده‌گان ملی با تمرکز بر توسعه حاکمیت داده. فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران، ۱۳ (۴۹-۵۰)، ۵۷-۸۴. <https://sid.ir/paper/951566/fa۸۴-۵۷>
- Akinyode, Babatunde Femi. Khan, Tareef Hayat. (2018). Step by step approach for qualitative data analysis, International Journal of Built Environment and Sustainability 5(3), DOI:10.11113/ijbes.v5.n3.267
- Abraham, R., Schneider, J., & vom Brocke, J. (2019). Data governance: A conceptual framework, structured review, and research agenda. International Journal of Information Management, 49, 424-438. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.07.008>
- Abuei Ardakan, Mohammad; Labafi, Somayeh; Azarpour, Samaneh. (2014). Identifying the critical factors for the success of strategic thinking in the perspective of managers of cultural organizations in Isfahan. Journal of Executive Management, Year 6, Issue 11, pp. 13-34. (in Persian).
- Akhgar, B., Yates, S. (2013). Intelligence-Led Policing: A Data-Driven Approach. Springer.
- Al-Badi, Ali, Tarhini, Ali, Islam Khan, Asharul. (2018). "Exploring Big Data Governance Frameworks. " Procedia Computer Science 141: 271-277.
- Algazo, F. A. , Ibrahim, S. , & Yusoff, W. S. (2021). Digital governance emergence and importance. Journal of Information System and Technology Management, 6(24), 18-26.
- Alhassan, I., Sammon, D., & Daly, M. (2019). Critical success factors for data governance: a theory building approach. Information Systems Management, 36(2), 98-110.
- Bertot, J. C., Jaeger, P. T., Grimes, J. M. (2010). Using ICTs to create a culture of transparency in government. Government Information Quarterly
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria, (2006). Using thematic analysis in psychology, MS Word Length (incl. references, notes, tables and figures): 13510, 1-41
- De Reuver, M., Sørensen, C. F., & Giannakas, E. (2018). Business models for digital platforms. International Journal of Information Management, 39, 181-192.
- Danaeifard, Hassan; Alvani, Seyed Mehdi; Azar, Adel. (2010). "Qualitative Research Methodology in Management Research, A Community Approach". Tehran, Saffar Publications. (in Persian).
- Finizadeh Bidgoli, Mohsen; Mozaffari, Afsaneh; Khojasteh Bagherzadeh, Hassan. (2024). Investigating the status and results of the formation of data governance in Iran, First National Conference on Data Governance, Tehran. <https://civilica.com/doc/2171052>. (in Persian).
- Lee, S.U., Zhu, L. & Jeffery, R. (2018). Data governance for Platform Ecosystem Process Management. In: Springer Nature Switzerland AG, LNBIP 329: 211-227. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98651-7_13
- Martens, B. (2020). Data access, consumer protection, and trade: The case for data-driven markets. Digital Economy Working Paper, European Commission.
- Maguire, Moira & Delahunt. Brid (2017). Doing a Thematic Analysis: A Practical. Step-by-Step Guide for Learning and Teaching Scholars. All Ireland journal of teaching and learning in higher education. volume. number 3. 3351-33514
- Moin, N., & Karjaluo, K. (2017). Adoption of information security technologies in SMEs: A conceptual framework. International Journal of Information Management, 37(3), 214-223.
- Mohammadpour, Ahmad. (2013). Qualitative Research Method: Counter-Method, Tehran, Sociologists Publishing, Second Edition. (in Persian) .

- Naqshineh, Nader; Fahimnia, Fatemeh; Ahmadian, Hamidreza. (2021). Providing a framework for national data with a focus on developing data governance. *Iranian Information and Communication Technology*, 13(49-50), 57-84. <https://sid.ir/paper/951566/fa>. (in Persian) .
- Nambisan, S. (2017). Data as a strategic asset: A data-driven innovation perspective. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 45(6), 765–781 .
- Stedman, L. , & Vaughan, L. (2022). Data governance: A conceptual framework for international data flows. *Global Policy*, 13(2), 295-308.
- Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), 118–144. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>
- Zhang, Q. , Sun, X. , & Zhang, M. (2017). Data matters: A strategic action framework for data
- Zafarmand, Pegah; Khani, Nasser. (2023). Systematic review of data governance literature with a development approach, National. Conference from Islamic Wisdom to Judicial Governance, Najafabad. (in Persian).